

Nr 18

Utlåtande i anledning av dels väckta motioner angående familjepolitiken och dels delar av motioner om bättre förhållanden för kvinnlig arbetskraft m. m.

Till allmänna beredningsutskottet har hänvisats följande motioner angående familjepolitiken:

1) de likalydande motionerna I: 624 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 771 av herr *Hedlund m. fl.* vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utarbetande av ett familjepolitiskt program enligt i motionerna angivna grunder, avsett att genomföras inom en period av 3—5 år och omfattande:

1. höjning av de allmänna barnbidragen under perioden med 500 kronor per barn,

2. avveckling av de generella bostadssubventionerna och familjebostadsrabatterna och överförande av därigenom inbesparade medel till den allmänna familjepolitiken att användas för förbättring av barnbidragsförmånerna i enlighet med vad i motionerna angivits,

3. införande av allmänt vårdnadsbidrag om 1 200 kronor per år till mödrar med barn under viss ålder, förslagsvis omkring tre år, och med högre belopp till ensamföräldrar efter prövning och samordning med andra förmåner i enlighet med vad i motionerna angivits,

4. riktlinjer och grunder för de familjepolitiska åtgärderna, avsedda att sedan ovan nämnda höjningar genomförts säkerställa dels att ytterligare familjepolitiska förbättringar kommer till stånd, dels att de familjepolitiska förmånerna bibehåller sitt realvärde, dels att barnfamiljerna erhåller skälig andel av de allmänna standardhöjningarna;

2) de likalydande motionerna I: 627 av fru *Hamrin-Thorell m. fl.* och II: 780 av herr *Wedén m. fl.* vari hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att utredning skall ske på det familjepolitiska området på sätt som i motionerna angivits,

A. avseende planering av en serviceinriktad och familjevänlig bebyggelse;

B. avseende statsbidrag till familjedaghem;

C. avseende barnpsykologisk rådgivning vid barnavårdscentralerna;

D. avseende inrättande av professur i barnpsykologi;

E. avseende statsbidragsbestämmelserna för familjerådgivningsverksam-

heten samt i samband därmed frågan om utbildningskapaciteten beträffande kuratorer; samt

F. avseende direktiv till pensionsförsäkringsutredningen att utreda de s. k. hemmadöttrarnas problem m. m.; samt

3) de likalydande motionerna I: 638 av herr *Virgin m. fl.* och II: 766 av herr *Heckscher m. fl.* vari hemställas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i syfte

a) att få till stånd en intensifierad forskning om den kollektiva vårdens inverkan på barn,

b) att bereda familjedaghemsmammorna större möjligheter att förkovra sig för sin fostrarinsafs,

c) att utvidga och förbättra undervisningen i familjekunskap i grundskolan.

Utskottet har upptagit motionerna till samtidig behandling och har i sammanhanget jämväl behandlat delar av följande motioner, nämligen

4) de likalydande motionerna I: 386 och II: 462 i vad gäller i motionsyrkandena under b) och c) gjorda hemställanden om utredning och förslag i syfte

att öka forskningen beträffande förskolebarnen i samband med att man bättre tillgodogör sig utländska rön på detta område samt att genom saklig upplysning förmedla resultaten härav till allmänheten samt

att ändra statsbidragsgivningen för social hemhjälp så att den bättre kommer att stimulera en kraftig utbyggnad av denna verksamhet;

5) de likalydande motionerna I: 387 och II: 463 vari, under hänvisning till den motivering som anförts i de under 4) angivna motionerna, i här ifrågakommande del av motionsyrkandet hemställas,

att en plan framlägges för hur man före år 1970 skall höja de allmänna barnbidragen till en nivå, som motsvarar $\frac{1}{3}$ av de verkliga barnkostnaderna, samt införa indexreglering av desamma.

I motionerna I: 624 och II: 771 anföres bl. a. att samhället bör sträva att utjämna standardskillnaden mellan barnfamiljer och andra grupper, även om denna strävan icke bör drivas därhän att samhället helt övertar barnkostnaderna. Det föreslås, att barnbidraget inom en tid av 3—5 år höjes med 500 kr. Bostadsstödet bör omvandlas på så sätt, att familjebostadsrabatterna och de generella bostadssubventionerna avvecklas och de ekonomiska resurser som därvid frigöres överföres till den allmänna familjepolitiken. Man

kan därvid tänka sig antingen lika höjningar av samtliga barnbidrag eller komplettering av barnbidragen för familjer som har särskilt behov därav. I fråga om de hemarbetande mödrarna anföres, att målet bör vara, att mödrarna så långt möjligt fritt kan välja mellan hemarbete och förvärvsarbete. Det föreslås införande av ett allmänt vårdbidrag, som bör utgå med samma belopp till alla hemarbetande mödrar med barn under viss ålder, förslagsvis med 100 kr. i månaden tills barnet nått en ålder av tre år. Till ensamstående föräldrar bör ges stöd i större omfattning. I fråga om de förvärvsarbetande mödrarna föreslås vidareutbildning, omskolning etc. samt att lokaliseringspolitikerna utformas med hänsynstagande till deras intressen. Barndaghemsverksamheten bör stödjas bl. a. genom att utbildningskapaciteten för förskollärare ökas. Familjedaghemmen bör stödjas bl. a. genom statsbidrag till kommunerna, varjämte fritidshem i form av daghem bör prövas.

Motionärerna sammanfattar sina synpunkter och förslag på följande sätt:

Konkreta riktlinjer för programmets genomförande bör snarast möjligt utarbetas. Härvid bör en allmän upprustning av familjepolitiken ses som en första etapp. Som mål för denna etapp bör gälla att de ovan förordade ekonomiska förbättringarna bör genomföras inom en tid av 3—4 år. Avvägningen i tidsmässigt avseende mellan de olika åtgärderna bör fastställas vid den utredning som förutsättes komma till stånd. Reformprogrammets andra etapp bör gälla dels ytterligare förbättringar, varvid bl. a. frågan om huruvida vårdnadsbidraget skall höjas beloppsmässigt eller utgå till högre ålder, t. ex. intill skolådern, förutsättningslöst prövas, dels säkerställande både av de nämnda familjepolitiska åtgärdernas reella värde och en rättmätig andel för barnfamiljerna av de allmänna standardhöjningarna, så att inte de familjepolitiska åtgärdernas utjämnande effekt försämras.

Kostnaderna för reformprogrammets första etapp skulle beträffande de allmänna barnbidragen uppgå till ca 825 milj. kronor och beträffande vårdnadsbidraget till mödrar till ca 350 milj. kronor. Kostnaderna för det högre vårdnadsbidraget till ensamföräldrar kan inte nu beräknas. Genom avveckling av familjehostadsrabatterna och de generella bostadssubventionerna skulle, räknat med utgångspunkt från nuvarande läge, ca 420 milj. kronor överföras till den allmänna familjepolitiken.

De samhällsekonomiska och statsfinansiella förutsättningarna bör givetvis beaktas både i utredningsarbetet och vid programmets genomförande.

I motionerna I: 627 och II: 780 anföres att frågor om allmänna barnbidrag, sambeskattnings och förvärvsavdrag behandlas i andra av motionärerna väckta motioner. Bostadsproduktionen bör inriktas på anordnande av administrativa enheter, som kan bilda underlag för olika serviceanordningar såsom försäljning av färdiglagad mat, restaurang, inlämningstvätt, budcentral, lekskolor, isoleringsavdelning, sjukavdelning, kvoterad hemhjälp o. s. v. Frågan om familjedaghem bör utredas och antalet daghem utökas. En förebyggande psykisk hälsovård bör inrättas, eventuellet knuten till barnavårdscentralerna. Den barnpsykologiska forskningen bör intensifieras bl. a. genom inrättande av en professur i barnpsykologi. Familjerådgivningen bör väsentligt utökas. De s. k. hemmadöttrarnas problem bör ytterligare undersökas.

Många av dem torde kunna få sysselsättning inom den sociala hemhjälpen och andra torde bära förtidspensioneras.

I motionerna I: 638 och II: 766 framhålles, att familjens roll i det moderna samhället på många sätt förändrats. Vissa dess funktioner har minskat i betydelse, medan andra fått ökad vikt. Familjepolitiken måste ta hänsyn härtill. Vid beskattningen tas nu ingen hänsyn till de fullständiga barnfamiljernas lägre skatteförmåga. Bostadsbidragen är illa konstruerade. Bostadsmiljön är icke tillfredsställande. Flerfamiljshusområden måste planeras bättre och bostadsstandarden höjas. Småhusbebyggelsen måste ökas. Kollektiv vård på daghem är en i vissa avseenden tvivelaktig hjälpform. Lämpligare är familjedaghemmen, och denna verksamhet bör därför stödjas. Lekskolorna är ett värdefullt komplement till dem. Dessutom bör eftermiddagsvården ordnas på ett tillfredsställande sätt. Forskningen rörande den kollektiva vårdformen är eftersatt, och man vet därför föga om vilka menliga verkningar den kan ha på småbarn. Familjedaghemsmammorna bör kunna erhålla viss utbildning.

I motionerna I: 386 och II: 462 samt I: 387 och II: 463 anföres i de delar som här är i fråga, att stora steg under de senaste åren tagits i vårt land för kvinnornas sociala frigörelse men att den ännu är långt ifrån slutförd. Vi har ett par hundra tusen kvinnliga medborgare som är arbetslösa i den meningen att de gärna vill ha men inte kan finna sysselsättning. De flesta är gifta kvinnor, särskilt i åldern 25—55 år. De förlorar inte endast inkomsten av arbete utan blir också diskriminerade i fråga om semester- och sjukersättning.

Barninstitutionerna såsom daghem o. d. måste utbyggas, men därför kräves en snabb och kraftig utbyggnad av förskollärarytbildningen. Lönesättningen måste göras sådan, att förskollärarna stannar kvar i yrket. Smådaghem i kvarteren bör ordnas liksom service- eller kollektivhus för förvärvsarbetande föräldrar.

Barnbidragen bör höjas så att de år 1970 uppgår till minst en tredjedel av de verkliga barnkostnaderna.

Man bör undersöka möjligheten att ge ekonomisk kompensation till de mödrar med barn i småbarnsåldern som tvingas sluta sitt förvärvsarbete på grund av att barninstitutioner saknas. Familjebostadsbidragen bör höjas och skolmåltider införas i hela landet. Kommunerna bör få högre bidrag till den sociala hemhjälpen.

Beträffande motiveringarna i övrigt får utskottet hänvisa till motionerna II: 771, I: 627, II: 766, II: 462 och II: 463.

Yttranden över motionerna

Utskottet har inhämtat yttranden i ärendet från familjeberedningen, socialpolitiska kommittén, riksförsäkringsverket och Svenska försäkringsbolags riksförbund.

Familjeberedningen anför:

De här ifrågakavande motionsparen innehåller var för sig en familjepolitisk översikt, som utmynnar i förslag om utredningar på en rad punkter. Beredningen finner sig inte ha anledning att närmare gå in på de i motionerna anförda värderingarna eller de framställda förslagen. Flera av dessa förslag avser frågor som är under behandling inom familjeberedningen och beredningen önskar därför begränsa sitt utlåtande till att innefatta en översikt över de frågor som står på beredningens arbetsprogram och det utredningsarbete som f. n. bedrivs inom beredningen.

Efter hemställan av allmänna beredningsutskottet beslöt 1963 års riksdag att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande frågorna om samhällets ansvar för barnkostnaderna och om särskilda åtgärder för att förbättra barnfamiljernas ställning samt rörande befolkningsfrågans olika aspekter. Riksdagens skrivelse har sedan av Kungl. Maj:t överlämnats till bl. a. familjeberedningen för beaktande i de delar som inte faller inom ramen för vissa andra kommittéers utredningsuppdrag. Med anledning härav har beredningen låtit utföra en intervjuundersökning bland gifta kvinnor för att bl. a. kartlägga attityderna avseende barnantal, barnkostnader samt samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna. På grundval av bl. a. detta utredningsmaterial diskuteras för närvarande inom beredningen olika principer för samhällets ekonomiska stödåtgärder för barnfamiljerna. I det sammanhanget diskuteras även frågan om vårdbidrag till mödrar med småbarn, en fråga som för övrigt beröres i en till beredningen överlämnad riksdagsskrivelse. Beredningen räknar med att resultaten från nämnda intervjuundersökning jämte beredningens synpunkter i fråga om samhällets stödåtgärder skall kunna presenteras inom de närmaste månaderna.

Familjeberedningen har tidigare avlämnat en promemoria om barnstugor, vilken främst tog sikte på behovet av ökade ekonomiska insatser från statens sida. Beredningen har emellertid därmed inte slutbehandlat barntillsynsfrågan, utan avser att senare ta upp bl. a. sådana frågor som daghemmens öppethållningstider samt fritidshemsverksamhetens och familjedaghemsverksamhetens utformning. I anslutning härtill kommer också lekskolornas roll i barntillsynen att beaktas. Vissa enkätundersökningar har redan utförts på dessa områden. Kungl. Maj:t har vidare till beredningen överlämnat en riksdagsskrivelse, vari en undersökning begäres av omfattningen och utformningen av statens åtgärder för att få till stånd en intensifierad och planmässig barnpsykologisk forskning.

Beträffande möjligheterna att erhålla tillsyn av sjuka barn till förvärvsarbetande föräldrar, har beredningen i anslutning till behandlingen av den sociala hemhjälpsverksamheten uttalat som sin mening, att sådan tillsyn bör organiseras i anslutning till den kommunala hemhjälpsverksamheten i övrigt. I yttrande över socialpolitiska kommitténs förslag om statsbidrag till kommunernas kostnader för hemhjälp åt åldringar och invalider har beredningen vidare framhållit, att ett sådant bidrag bör avse den sociala hem-

hjälpverksamheten i dess helhet, således även hjälp till barnfamiljerna med bl. a. tillsyn av sjuka barn i hemmet.

I samarbete med statistiska centralbyråns utredningsinstitut pågår vidare inom familjeberedningen en undersökning av familjearbetets art och omfattning med hänsyn till antal barn, deras ålderssammansättning etc. Avsikten är att söka få underlag för någon form av värdering av hemarbetet, av nytta vid bedömande av olika ersättningsfrågor inom familjepolitiken. Dessutom pågår undersökningar rörande olika servicefrågor för barnfamiljerna, bl. a. beträffande besöksfrekvensen vid olika institutioner och service-ställen samt de olägenheter som är förknippade med dessa besök.

Socialpolitiska kommittén uttalar:

I motionerna föreslås, att en rad frågor rörande barnfamiljerna skall utredas. Flera av dessa frågor har nyligen varit föremål för utredning och förslag och andra är för närvarande under utredning på olika håll.

Riksdagens skrivelse den 29 mars 1963 (nr 117) i anledning av väckta motioner om det statliga stödet åt barnfamiljer har såvitt avser frågan om särskilda förbättringar för vissa barnfamiljer överlämnats till socialpolitiska kommittén för att övervägas vid fullgörandet av utredningsuppdraget. Det samma gäller riksdagens skrivelse samma dag (nr 118) i anledning av motioner angående bidragsförskott till ensamstående mödrar samt utfyllnad av vissa underhållsbidrag. Kommitténs uppdrag avser i detta sammanhang huvudsakligen de ofullständiga familjernas situation. Kommittén har redovisat resultatet av sitt arbete till denna del i betänkandet Trygghet för barns underhåll (Socialdepartementet stencil 1963: 12). Kommitténs förslag har lagts till grund för proposition i ämnet till årets riksdag (nr 70).

Frågor rörande de allmänna barnbidragen tas inte upp av kommittén. I direktiven framhålles, att de allmänna barnbidragen väsentligen utgör en socialpolitiskt motiverad form av skatteåterbäring till barnfamiljerna. Frågan om barnbidragens utformning bör enligt direktiven inte hänföras till någon allmän socialpolitisk omprövning, utan får bedömas i sitt sammanhang med skattepolitiken. Allmänna skatteberedningen har i uppdrag att göra en allmän översyn av beskattningssystemet.

Frågan om vårdbidrag är aktuell i olika sammanhang och för olika grupper. Här må erinras om de vårdbidrag som införts eller diskuterats för vård av äldre och sjuka i hemmen och som redovisas i socialpolitiska kommitténs redogörelse för åldringsvårdens läge (SOU 1963: 47). På grundval av ett av kommittén framlagt förslag (Socialdepartementet stencil 1963: 3) har nyligen i proposition till riksdagen (nr 94) föreslagits ett vårdbidrag för vård av svårt handikappade barn i hemmet. Vidare har i olika sammanhang ifrågasatts ett särskilt vårdbidrag till ensamstående mödrar. Kommittén har behandlat denna fråga i det nyssnämnda betänkandet Trygghet för barns underhåll och därvid framhållit, att det enligt kommitténs mening inte är lämpligt att införa ett generellt vårdbidrag till ensamstående mödrar utan att tillgodose andra grupper i samma situation. Kommittén tar upp frågor rörande bidrag för vård av sjuka och handikappade i hemmet i sitt arbete med åldringsvård och invalidvård. Frågan om ett allmänt vårdnadsbidrag till mödrar med småbarn torde höra nära samman med familjeberedningens arbetsuppgifter.

Hemmadöttrarnas situation har belysts i undersökningar och förslag, som socialpolitiska kommittén redovisat i en promemoria, kallad Hemmadöttrar

(Socialdepartementet stencil 1963: 2). I fråga om speciella pensionsförmåner framhåller kommittén i promemorian i huvudsak följande.

De hjälpbehov, som kan föreligga för hemmadöttrar, bör inte lämpligen tillgodoses genom särskilda bestämmelser i lagen om allmän försäkring. Denna lag avser i princip att bereda medborgarna ekonomiskt skydd efter generella bedömningsgrunder. En del hemmadöttrar torde bli berättigade till förtidspension efter den 1 januari 1963. Sedan erfarenhet vunnits av den nya lagstiftningen kan frågan om behovet av ändrade regler tas upp till prövning. Om det då befinnes, att en utvidgad pensionsrätt ifrågasättes bör saken behandlas från vidare utgångspunkter, dvs. inte endast med avseende på den kategori kvinnor som utfört vårdnadsuppgifter i sina föräldrahem.

På grundval av kommitténs undersökningar och förslag har Kungl. Maj:t i cirkulär till socialnämnderna och arbetsförmedlingsorganen (SFS 1963: 698) fäst deras uppmärksamhet på hemmadöttrarnas situation och framhållit vikten av en aktiv medverkan när det gäller att hjälpa hemmadöttrarna särskilt i de nya förhållanden som uppstår för dem exempelvis genom att den eller de personer de vårdat intages på vårdinrättning eller avlider.

Bostadsstödet fördelning på generella och individuella, konsumtionsinriktade former har prövats från tid till annan. I fråga om de generella subventioner till bostäder som utgår i form av räntebidrag beslöt 1963 års riksdag en partiell avveckling. Samtidigt med subventionsavvecklingen beslöts en reform av familjebostadsbidragen. Nya bestämmelser om familjebostadsbidrag trädde i kraft den 1 januari 1964. Reformen beräknades leda till att antalet familjer berättigade till familjebostadsbidrag mer än fördubblas samtidigt som bidragsbeloppen för en stor del av bidragstagarna ökar. Ytterligare ändringar i grunderna för räntebidragen har föreslagits i 1964 års statsverksproposition. Frågan om de generella bostadssubventionerna skall även övervägas inom bostadspolitiska kommittén.

Frågor rörande bostadsproduktionens framtida inriktning prövas av bostadsbyggnadsutredningen. Familjeberedningen behandlar frågor rörande familjedaghem och annan service till barnfamiljerna. Till familjeberedningen har överlämnats en riksdagsskrivelse med begäran om en undersökning av omfattningen och utformningen av statens åtgärder för att få tillstånd en intensifierad och planmässig barnpsykologisk forskning.

Riksförsäkringsverket anför:

(*Motionerna I: 624 och II: 771*)

I motionerna I: 624 och II: 771 framlägges förslag till ett familjepolitiskt reformprogram, avsett att läggas till grund för närmare utredning. I anslutning härtill vill riksförsäkringsverket endast framhålla, att verket utgår ifrån att socialpolitiska kommittén under sitt arbete beaktar behovet av samordning mellan de familjepolitiska hjälpåtgärder, som finnes önskvärda, och de förmåner, som socialförsäkringen lämnar.

(*Motionerna I: 627 och II: 780*)

Motionärerna önskar att pensionsförsäkringskommittén skall få i uppdrag att utreda frågan huruvida grunderna för förtidspensioneringen kan utformas så att försäkringskassornas pensionsdelegationer får möjlighet att efter individuell prövning bevilja förtidspension till s. k. hemmadöttrar och

andra äldre ensamstående kvinnor, varvid sålunda prövningen skulle bli något mera generös för dessa grupper än för andra.

Riksförsäkringsverket vill rörande denna fråga till en början framhålla, att de nya bestämmelserna i lagen om allmän försäkring i många fall medger möjlighet till förtidspension, där invalidpension tidigare ej kunnat beviljas. De väsentliga nyheterna inom förtidspensioneringen är — förutom att inkomstprövningen i princip slopats — dels att kravet på arbetsförmågans nedsättning sänkts till hälften mot enligt tidigare lagstiftning två tredjedelar, dels att förtidspensionen graderats i hel, två tredjedels och en tredjedels pension alltefter arbetsförmågans nedsättning. Bedömningen i vilken omfattning arbetsförmågan är nedsatt skall ske ej blott från medicinska synpunkter utan även med beaktande av sådana faktorer som vederbörandes utbildning, tidigare verksamhet, ålder och bosättningsförhållanden. För äldre ensamstående kvinnor får de nya bestämmelserna förutsättas i viss omfattning medföra pensionsrätt i fall där tillfredsställande arbete — ev. efter rehabiliteringsåtgärder — ej kan anordnas. Eftersom lagen om allmän försäkring endast varit gällande drygt ett år är det dock för tidigt att bedöma verkningarna i praktiken av de nya lagreglerna ur nu förevarande synpunkt.

Det må även erinras om att socialpolitiska kommittén i sin i december 1962 upprättade promemoria »Hemmadöttrar» redovisat resultatet av en riksomfattande undersökning rörande hemmadöttrarnas situation.

Sedan promemorian remissbehandlats, har Kungl. Maj:t i cirkulär den 30 december 1963 (nr 698) till socialnämnderna och arbetsförmedlingsorganen angående åtgärder till hjälp för ensamställda hemmadöttrar m. m. framhållit vikten av att socialnämnderna och arbetsförmedlingsorganen aktivt medverkar för att hjälpa hemmadöttrarna, särskilt i det läge som uppstår, då deras vårduppgift bortfaller exempelvis till följd av att den vårdade personen intages på vårdinrättning eller avlider. Vidare anbefalles socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen att meddela de råd och anvisningar, som må finnas erforderliga för ändamålet.

Det är att förvänta att cirkuläret kommer att utlösa kraftiga åtgärder för uppsparande av hjälpbehov inom de grupper av ensamställda kvinnor, som avses i motionerna, samt att individuell prövning av det lämpligaste sättet för hjälpbehovens tillgodoseende kommer till stånd. Härvid torde även frågan om möjligheter till förtidspension upptagas. En framtida redovisning av resultatet av pensionsansökningar i dessa fall torde kunna ge material för bedömande av frågan huruvida motiv finnes för införande av utvidgad pensionsrätt för äldre ensamstående kvinnor inom den allmänna försäkringen.

Med hänsyn till vad nu sagts är enligt riksförsäkringsverkets mening frågan om utvidgad pensionsrätt för den kategori kvinnor som avses i motionerna ännu inte mogen att upptas till behandling.

Svenska försäkringsbolags riksförbund tillstyrker utredning rörande planering av familjepolitiken och anför vidare bl. a. vissa synpunkter på ett i motionerna I: 638 och II: 766 framfört förslag om frivillig barnsjukförsäkring, vilket förslag emellertid icke är under prövning av allmänna beredningsutskottet. I anslutning till nämnda fråga anföres:

Det förefaller emellertid riksförbundet lämpligare att ett annat förslag i samma motioner göres till föremål för noggranna överväganden, nämligen att utbygga barn- och hemvårdarinneinstitutionerna. Ett sådant arrange-

mang skulle också innebära en tillfredsställande kontroll av att hjälp lämnades i fall där verkligen sjukdom inträffat.

Riksförbundet vill i detta sammanhang ifrågasätta om icke olika samhällsåtgärder för underlättande av vården av de barn som är födselskadade eller av annan anledning kräver särskild vård och tillsyn är angelägnare än den nu föreslagna försäkringsformen. Vad särskilt gäller de födselskadade barnen, finns i dag mycket små möjligheter för föräldrarna att få hjälp mot en svår såväl ekonomisk som psykisk belastning.

Beträffande hemmadöttrarnas problem uttalar förbundet:

I motionerna I: 627 och II: 780 har föreslagits att grunderna för förtidspensioneringen borde utformas så att pensionsdelegationerna efter individuell prövning skulle kunna utge tilläggs pension till äldre ensamstående kvinnor trots att deras bristande försörjningsförmåga ej direkt beror på medicinska faktorer.

Riksförbundet finner liksom motionärerna att bland de avsedda personerna kan återfinnas många behjärtansvärda fall där pensionsrätt skulle kunna ifrågasättas av sociala skäl. Sannolikt torde emellertid dessa fall vara synnerligen svåra att avgränsa. Riksförbundet har emellertid ej anledning motätta sig att frågan utredes.

Utskottet

I utlåtandet till 1962 års riksdag (nr 54/1962) över motioner om befolkningsfrågans olika aspekter och om vissa familjepolitiska åtgärder föreslog utskottet utredning om familjepolitiken och befolkningsfrågorna med sikte bl. a. på samhällets ansvar för barnkostnaderna och på åtgärder för att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning. Utskottets förslag godkändes enhälligt av riksdagen.

Riksdagens skrivelse i ärendet har överlämnats till bl. a. familjeberedningen för beaktande i de delar som inte faller inom vissa andra kommittéers utredningsuppdrag. I sistnämnda hänseende kan särskilt erinras om socialpolitiska kommittén och allmänna skatteberedningen. Utskottet kommer i det följande att redogöra för vissa framlagda förslag och pågående utredningar m. m. beträffande särskilda spörsmål på området men vill inledningsvis beröra en undersökning av familjestödets utformning i mera vidsträckt mening.

Familjeberedningen har nämligen med anledning av förenämnda riksdagskrivelse ombesörjt en intervjuundersökning bland gifta kvinnor för att bl. a. kartlägga attityderna i fråga om barnantal, barnkostnader och samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna. På grundval av härigenom erhållet material diskuteras inom beredningen olika principer för sådant stöd. Resultatet av undersökningen och beredningens synpunkter lär komma att redovisas inom den närmaste tiden.

Vad beträffar de olika slag av stödåtgärder m. m. på familjepolitikens område som upptagits i motionsyrkandena får utskottet anföra följande.

I motionerna I: 624 och II: 771 samt I: 387 och II: 463 har yrkats att en bestämd successiv höjning av de allmänna *barnbidragen* skall genomföras under de närmaste åren. Utskottet vill beträffande barnbidragen framhålla att de, såsom anförts i direktiven för socialpolitiska kommittén, bör bedömas i sitt sammanhang med skattepolitiken. Ett förslag till höjning av bidragen med 150 kr. per år har av Kungl. Maj:t förelagts årets riksdag och tillstyrkts av andra lagutskottet. Allmänna skatteberedningen har i uppdrag att företaga en översyn av skattesystemet. Frågan om barnbidragen ingår i detta sammanhang. Enligt vad utskottet erfarit kommer beredningen inom en nära framtid att framlägga förslag till genomgripande ändringar i skattesystemet och därav betingade ändringar i fråga om bl. a. barnbidragen. Det må samtidigt erinras om att i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln anföres att barnbidragen har en central roll i familjestödet och vid avvägningen mellan olika familjepolitiska åtgärder. I propositionen framhålles även bl. a. att ett samband mellan skatter och barnbidrag alltid förefunnits och vidare att de förslag och rekommendationer som under innevarande år är att vänta från skatteberedningen och familjeberedningen bör ingå i underlaget för en mera allmän prövning av familjestödets utformning.

Enligt utskottets mening får den nu föreslagna höjningen av barnbidragen ses som ett steg på vägen mot en ytterligare upprustning av familjestödet. Den vidare prövningen av frågor om barnbidragens storlek, utformning och fortlöpande anpassning får sedan göras med ledning av det utredningsmaterial som kan beräknas föreligga inom kort.

I motionerna I: 624 och II: 771 föreslås avveckling av de generella *bostadssubventionerna* och *familjebostadsrabatterna* och en motsvarande förbättring av barnbidragen.

Utskottet vill i dessa frågor erinra om att 1963 års riksdag beslutat en partiell avveckling av de generella bostadssubventioner som utgår i form av räntebidrag samt en reformering av familjebostadsbidragen enligt regler som gäller från ingången av år 1964. Reformen innebär bl. a. att för erhållande av bidrag föreskriven inkomstgräns höjts och att kravet på viss årsgräns för bostadens färdigställande slopats. De nya reglerna beräknas medföra en fördubbling av antalet barnfamiljer som blir berättigade till bidrag.

Utskottet ser de nya reglerna som uttryck för en enligt utskottets mening riktig tendens att reducera de generella bidragen till förmån för bidragen till barnfamiljerna. Utskottet finner angeläget att de synpunkter som ligger till grund för reformerna blir vägledande i den fortsatta utvecklingen på området och att denna i övrigt kommer att gå i en riktning som innebär ökat stöd särskilt för de ekonomiskt sämst ställda familjerna.

I motionerna I: 624 och II: 771 yrkas utredning om införande av ett allmänt *vårdbidrag*.

Frågan om vårdbidrag för olika grupper är f. n. föremål för stor uppmärksamhet. Bidrag för vård av sjuka och åldringar i hemmen har be-

handlats av socialpolitiska kommittén. I proposition till årets riksdag (nr 94) har föreslagits bidrag för vård av svårt handikappade barn i hemmet. Förslag har väckts om införande av särskilt vårdbidrag till ensamstående mödrar.

Det är enligt utskottets mening angeläget att också frågan om ett allmänt vårdbidrag för vården av barn upptages till prövning, men det torde då få beaktas att även denna stödform får bedömas i sitt sammanhang med stöd av annat slag och med skattefrågornas lösning. Spörsmålet ligger i övrigt inom ramen för familjeberedningens uppdrag och är under utredning inom denna.

Beträffande barnfamiljernas boendeförhållanden har i motionerna I: 627 och II: 780 yrkats utredning avseende planering av en *serviceinriktad och familjevänlig bebyggelse*.

Utskottet vill i denna fråga anföra att det av direktiven för bostadsbyggnadsutredningen såvitt utskottet kunnat bedöma framgår att utredningen vid fullgörandet av sitt uppdrag har att beakta även barnfamiljernas särskilda intressen — bl. a. önskemål av den art som framförts av motionärerna. Utredningen beräknas slutföra sitt arbete innevarande år.

I motionerna I: 627 och II: 780, I: 638 och II: 766 samt I: 386 och II: 462 har gjorts vissa yrkanden som avser vården vid *barndaghem* och *familjedaghem* samt den sociala *hemhjälp*en. I detta sammanhang har bl. a. framförts förslag angående undersökning och forskning beträffande barnpsykologiska frågor.

De här berörda frågorna om barntillsynen är enligt utskottets mening av största vikt när det gäller att åstadkomma den valfrihet för mödrarna mellan arbete i och utom hemmet som alla torde finna önskvärd. Avsevärda insatser från såväl staten som kommunerna kräves för en upprustning kvantitativt och kvalitativt av här ifrågasvarande anordningar. Frågorna om barndaghemmen har också under de senaste åren rönt en särskild uppmärksamhet. Sålunda framlades för förra årets riksdag ett förslag om anslag till bidrag till anordnande av barnstugor, grundat på en av familjeberedningen gjord utredning. Syftet med anslaget, vilket beviljades av riksdagen, var att stimulera kommunerna till en snabb utbyggnad av daghemmen och fritidshemmen, vilka beräknades böra få ett fördubblat platsantal fram till år 1970. En central planeringsgrupp, bestående av representanter för berörda ämbetsverk, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, bostadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen, arbetar också för att stimulera den kommunala planeringen på detta område. Anslaget utgår med 5 milj. kronor för innevarande budgetår och har i årets statsverksproposition beräknats till samma belopp. I sammanhang med utbyggnaden av verksamheten har anslaget till bidrag till driften av barnstugor kraftigt uppräknats. Det uppgick till 5,3 milj. kronor budgetåret 1962/63, 11 milj. kronor påföljande år och har i årets statsverksproposition föreslagits till 20 milj. kronor. Utskottet vill starkt under-

stryka angelägenheten av att den påbörjade upprustningen av barnstugeverksamheten energiskt fullföljes med beaktande av att staten bör lämna kommunerna stöd i olika former.

Barntillsyn kan också ordnas på annat sätt än genom barndaghem — exempelvis genom familjedaghem, fritidshem, lekskolor och hemhjälp. Utskottet får i dessa spörsmål hänvisa till vad familjeberedningen anfört. Efter att ha erinrat om sin förenämnda utredning om barndaghemmen uttalar beredningen i dessa och vissa andra i motionerna berörda frågor:

Beredningen har emellertid därmed inte slutbehandlat barntillsynsfrågan, utan avser att senare ta upp bl. a. sådana frågor som daghemmens öppet-hållningstider samt fritidshemsverksamhetens och familjedaghemsverksamhetens utformning. I anslutning härtill kommer också lekskolornas roll i barntillsynen att beaktas. Vissa enkätundersökningar har redan utförts på dessa områden. Kungl. Maj:t har vidare till beredningen överlämnat en riksdagsskrivelse, vari en undersökning begäres av omfattningen och utformningen av statens åtgärder för att få till stånd en intensifierad och planmässig barnpsykologisk forskning.

Beträffande möjligheterna att erhålla tillsyn av sjuka barn till förvärvsarbetande föräldrar har beredningen i anslutning till behandlingen av den sociala hemhjälpsverksamheten uttalat som sin mening, att sådan tillsyn bör organiseras i anslutning till den kommunala hemhjälpsverksamheten i övrigt. I yttrande över socialpolitiska kommitténs förslag om statsbidrag till kommunernas kostnader för hemhjälp åt åldringar och invalider har beredningen vidare framhållit, att ett sådant bidrag bör avse den sociala hemhjälpsverksamheten i dess helhet, således även hjälp till barnfamiljerna med bl. a. tillsyn av sjuka barn i hemmet.

Det synes utskottet uppenbart att den omfattande utbyggnad av vårdmöjligheterna utom hemmet som är nödvändig bl. a. kommer att ytterligare understryka behovet av barnpsykologisk och annan forskning beträffande olika spörsmål som uppstår i samband med en sådan vård. Utskottet förutsätter att i motionerna anförda synpunkter på dessa och andra problem med anknytning till barntillsynen kommer att beaktas vid familjeberedningens fortsatta prövning av hithörande frågor. Frågan om inrättande av en professur i barnpsykologi torde således få prövas i samband med den blivande undersökningen beträffande den barnpsykologiska forskningen i stort. Likaså torde spörsmålet om den kollektiva vårdens inverkan på barn naturligen komma att ingå i undersökningen.

Vad beträffar frågan om familjedaghemsmammornas utbildning för sin vårduppgift får utskottet framhålla att denna betydelsefulla fråga väsentligen torde vara en angelägenhet som ankommer på kommunerna. En närmare prövning av frågan torde bli ofrånkomlig i samband med en mera väsentlig utbyggnad av denna vårdform.

Utskottet vill i övrigt beträffande barntillsynen erinra om att i den nyligen till riksdagen avlämnade propositionen nr 85 angående åldringsvårdsfrågor m. m. upptagits frågan om bidrag till kommunernas kostnader för hemhjälp. Sådant bidrag föreslås skola utgå för kostnaderna för hemhjälpen i dess hel-

het, således även för hemhjälp åt barnfamiljerna. Riksdagen har ännu icke tagit ställning till förslaget och i anledning av detsamma väckta motioner.

I motionerna I: 627 och II: 780 föreslås utredning angående *barnpsykologisk rådgivning vid barnavårdscentralerna*. Utskottet vill härom anföra att bristen på utbildad personal för sådana arbetsuppgifter f. n. är mycket stor och att det icke torde ligga inom möjligheternas gräns att förse barnavårdscentralerna med barnpsykologer. Utskottet anser det vara synnerligen angeläget att denna brist blir avhjälpd men finner i nuvarande läge praktiska skäl tala emot förslaget.

I nyssnämnda motioner har även förslag framförts om vissa åtgärder till förbättrande av *hemmadöttrarnas situation*.

Utskottet får i denna fråga erinra om att socialpolitiska kommittén i en särskild utredning, »Hemmadöttrar», behandlat dessas problem. I fråga om deras speciella pensionsförmåner anförde kommittén bl. a. att hemmadöttrarnas hjälpbehov inte lämpligen borde tillgodoses genom särskilda bestämmelser i lagen om allmän försäkring. Vissa av dem torde vara berättigade till förtidspension fr. o. m. den 1 januari 1963. Sedan erfarenhet vunnits av den nya lagstiftningen kunde frågan om ändrade regler tagas upp till prövning.

Kungl. Maj:t har vidare vid senaste årsskifte utfärdat ett cirkulär (SFS 698/1963) till socialnämnderna och arbetsförmedlingsorganen angående åtgärder till hjälp för ensamställda hemmadöttrar.

Enligt utskottets mening bör här ifrågavarande hjälpbehov t. v. tillgodoses efter individuell prövning i de särskilda fallen och frågan om ändrade regler anstå i avvaktan på ytterligare erfarenheter.

I motionerna I: 638 och II: 766 föreslås utredning i syfte att utvidga och förbättra *undervisningen i familjekunskap* i grundskolan.

Familjekunskap förekommer som särskilt ämne i grundskolans sista klass och ingår i övriga klasser såsom inslag i olika ämnen, framför allt samhällskunskap. Det är även enligt utskottets mening av värde att barnen erhåller goda insikter i hithörande frågor. Utskottet kan emellertid icke bedöma möjligheterna att f. n. bereda större utrymme för ämnet i kursplanerna. Svårigheterna härför torde vara mycket stora. Det synes utskottet angeläget att möjligheterna till en fördjupning av nämnda undervisning tillvaratages, men en närmare prövning av frågan torde böra anstå i avvaktan på ytterligare erfarenheter av grundskolans arbete.

I motionerna I: 627 och II: 780 föreslås utredning beträffande statsbidragsbestämmelserna för *familjerådgivningsverksamheten* och utbildningskapaciteten för kuratorer.

Familjerådgivning har sedan starten för omkring fem år sedan bedrivits såsom försöksverksamhet med ställigt slöd. Verksamheten har dock icke fått någon större omfattning och utvecklingen kan icke anses tillfredsställande. Det är enligt utskottets mening påkallat med en allsidig översyn av förhållandena på detta område i syfte att söka utröna vilka åtgärder från sta-

tens sida som kan och bör företagas för att stimulera organiserandet av en effektiv familjerådgivning. Härvid bör även spörsmålen om personal för verksamheten beaktas.

Utskottet får sammanfattningsvis och med hänsyn till de mera allmänt syftande förslag som framförts i motionsyrkandena anföra, att uppfattningen om behovet av kontantstöd till barnfamiljerna synes ha vuxit sig allt starkare och numera vunnit allmän anslutning. Det är emellertid nödvändigt med en avvägning mellan olika former för sådant stöd, och ett ställningstagande till hithörande frågor ställer sig svårt innan utredningarna om så väsentliga ting som exempelvis barnbidragen och skatterna slutförts och därvid analyser framkommit av hur olika slag av stöd kan beräknas komma att verka. Utskottet vill i övrigt hänvisa till vad ovan anförts beträffande pågående utredningar m. m. och vill samtidigt framhålla att vissa ytterligare förslag av betydelse för barnfamiljernas ställning framlagts för eller är att förvänta till riksdagen i år. Härutinnan kan erinras om förslaget om höjda förskottsbidrag och höjda barnpensioner, förslaget om ökning av intagningen till förskoleseminarierna och den proposition som framlägges med anledning av studiesociala utredningens förslag.

Det är mot den ovan angivna bakgrunden naturligt att de önskemål om ytterligare initiativ och åtgärder som för ögonblicket kan framföras blir rätt begränsade. Utskottet finner emellertid mycket angeläget att de pågående försöken att komma till rätta med olika problem på familjepolitikens område energiskt fullföljes och att utvecklingen på området fortlöpande hålles under uppmärksam observation samt att allteftersom utredningsresultat framkommer förslag till praktiska åtgärder utan tidsutdräkt framlägges för riksdagen. Utskottet har visserligen, som framgår av det anförda, icke ansett sig böra tillstyrka bifall till motionsyrkandena. Frågorna om barnfamiljernas förhållanden är emellertid av sådan vikt för samhället att statsmakterna bör vara beredda till betydande insatser för att ytterligare förbättra deras ställning. Utskottet får hemställa,

att riksdagen i anledning av

- 1) de likalydande motionerna I: 624 och II: 771,
- 2) » » » I: 627 » II: 780,
- 3) » » » I: 638 » II: 766,
- 4) » » » I: 386 » II: 462 samt
- 5) » » » I: 387 » II: 463,

de under 4) och 5) omförmälda motionerna såvitt nu är i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t givet till kända vad utskottet ovan anför.

Stockholm den 9 april 1964

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Möller, Schött, Sörlin, Söderberg, Helleblad, Eric Gustaf Peterson, Tage Johansson, Svanström, fru Hamrin-Thorell, herr Wallmark, fru Olsson och herr Hedlund;

från a n d r a kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Skoglösa, Jacobsson i Sala, Carlsson i Huskvarna, Nilsson i Bästekille, Lundmark, fru Gunne, herrar Andersson i Billingsfors, Rask, fröken Anderson i Lerum, herr Magnusson i Nennesholm och fru Forsling.

Reservation

av herrar *Skoglösa* och *Svanström*, fru *Olsson* och herr *Magnusson* i Nennesholm, vilka ansett att utskottet i sin motivering bort anföra följande:

I utlåtande etc. . . (= utskottet i styckena 1—4) . . . anföra följande.

I motionerna I: 624 och II: 771 har yrkats dels på höjning av de allmänna barnbidragen med 500 kronor per barn, dels på avveckling av de generella bostadssubventionerna samt familjebostadsbidragen, varvid de därigenom inbesparade medlen skall användas till familjepolitiska förbättringar genom höjning av barnbidragsförmånerna, dels på införande av ett allmänt vårdnadsbidrag om 1 200 kronor per år till mödrar med barn under viss ålder, förslagsvis omkring tre år, och med högre belopp till ensamföräldrar. Enligt yrkandet bör de sålunda föreslagna åtgärderna sammanfogas i ett familjepolitiskt program, avsett att genomföras inom en period av 3—5 år. Enligt yrkandet skall i det familjepolitiska programmet även ingå riktlinjer och grunder för den fortsatta utvecklingen av familjepolitiken. Dessa riktlinjer skall avse att säkerställa att ytterligare familjepolitiska förbättringar kommer till stånd, ävensom att de familjepolitiska förmånerna bibehåller sitt realvärde och att barnfamiljerna erhåller en skälig andel av den allmänna standardhöjningen.

Enligt utskottets mening skulle ett sådant konkret familjepolitiskt program som skisserats i motionerna vara av betydande värde liksom fallet varit på andra områden där program av jämförlig art uppställts. I detta sitt uttalande inbegriper utskottet både den upprustning som angetts för en period av 3—5 år och de riktlinjer som angetts för tiden därefter.

Både den sammantagna omfattningen av de förbättringar som motionärerna förordat och den tidsmässigt angivna perioden är enligt utskottets mening så avvägda att de bör utgöra målsättning vid programmets utarbetande. Såsom framhållits i motionerna är det av vikt att de samhälls-ekonomiska och statsfinansiella förutsättningarna uppmärksammas både vid programmets utarbetande och vid dess genomförande.

Vissa för programmet väsentliga frågor torde beröras i nu pågående utredningsarbete. Förutsättningar kan därför anses finnas att relativt snabbt få fram den belysning och det material, som fordras vid programmets utarbetande. Med hänsyn till programmets art och omfattning bör uppdraget

att i enlighet med vad utskottet här anfört utarbeta det åsyftade programmet anförtros en parlamentarisk beredning.

Beträffande programmets olika delar, till vilkas syften utskottet ansluter sig, bör understrykas vad i motionerna anförts om de allmänna barnbidragen som den mest betydelsefulla formen på det berörda familjepolitiska fältet. Förbättringarna av de allmänna barnbidragen under den åsyftade perioden bör inte understiga den nivå, som angivits i motionerna. De övriga förbättringar som förutsattes ingå i programmet får sålunda avvägas i förhållande till de allmänna barnbidragens förbättring.

I fråga om det i motionerna föreslagna överförandet av medel, som nu användes till bostadsstöd, från bostadsområdet till det familjepolitiska området, att där användas till förbättring av barnbidragsförmånerna, vill utskottet erinra om att en dylik lösning övervägdes beträffande familjebostadsbidragen i samband med införandet av dessa. Ehuru den nu gällande utformningen infördes ansågs dock den av motionärerna förordade ordningen kunna komma i fråga i framtiden. Även vid senare tillfällen har enighet rått om att en sådan omläggning borde kunna komma till stånd framgent. Med hänsyn till att bostadspolitikens utformning nu är föremål för utredning är enligt utskottets mening tillfället väl valt att genomföra den omläggning som föreslagits i motionerna, emedan den kan beaktas vid utformningen av både bostadspolitik och familjepolitiken.

Syftet med det vårdnadsbidrag (arbetsnamn) som motionärerna förordar är att ge de mödrar, som helt vill ägna sig åt hem och barn, bättre förutsättningar härför under den tid barnen är små och mest beroende av moderns omvårdnad. Bidraget skulle således vara motiverat av den betydelsefulla insats de hemarbetande mödrarna sålunda svarar för. Det av motionärerna angivna syftet kan uppnås genom olika metoder, t. ex. genom ett till mödrarna utgående bidrag såsom angetts i motionen eller genom förbättring av barnbidragsförmånerna. Den utformning bör väljas som bäst ansluter till reformprogrammets övriga delar. Såsom framhållits i motionerna bör ensamföräldrarna särskilt uppmärksammas.

Det i motionerna I: 387 och II: 463 framställda yrkandet rörande allmänna barnbidragen torde vara tillgodosett genom vad utskottet ovan anfört.

Beträffande barnfamiljernas boendeförhållanden etc. . . . (= utskottet fr. o. m. detta stycke på sid. 11 till slutet av motiveringen) . . . deras ställning.